SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunta

ASIA: EU/2016/1196 Ehdotus Neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta

Ehdotus sisältää vuodesta 2005 voimassa olleen Bryssel IIa- asetuksen muutoksia, jotka perustuvat asetuksen uudelleentarkastelun tuloksiin. Suomen Asianajajaliitto pitää muutosehdotusta tarpeellisena sekä yhtyy näkemykseen hankkeen keskeisimmistä tavoitteista. Suomen Asianajajaliitto pitää erityisen tärkeänä muutosehdotuksia, joilla pyritään menettelyaikojen lyhentämiseen lapsikaappaustapauksissa lasten ja heidän vanhempiensa etujen mukaisesti.

Lapsikaappaus

Lapsikaappauksella puututaan lapsen ja vanhemman perhe-elämän suojaan olennaisesti, joten Suomen Asianajajaliitto pitää kannatettavana ajatusta siitä, että lapsen palauttamista koskeville säännöksille annetaan muutosehdotuksessa enemmän näkyvyyttä. Kansallisessa lainsäädännössä lapsikaappausten käsittely on keskitetty Helsingin hovioikeuteen, joten ehdotettu muutosehdotus ei tältä osin anna aihetta lainsäädäntömuutoksiin.

Kansallinen lainsäädäntö täyttää osittain ehdotuksessa esitetyt kiireellisyysvaatimukset. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan hovioikeuden on käsiteltävä lapsen palauttamista koskeva hakemus kuuden viikon kuluessa hakemuksen vireilletulosta. Vastaavaa säännöstä ei ole lapsen palauttamista koskevan asian käsittelystä Korkeimmassa oikeudessa.

Yleisenä asianajo- ja tuomioistuinkäytäntönä on jo nyt menettelyn alkuvaiheessa selvittää osapuolten halukkuus sovintoratkaisuun. Kannatettavaa on selvityskäytännön nostaminen tuomioistuimen velvollisuudeksi, koska se on omiaan lisäämään sovintoratkaisuun pääsyn edellytyksiä, minkä yleisesti katsotaan viimekädessä palvelevan lapsen etua.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan hovioikeuden päätös lapsen palauttamista koskevassa asiassa on täytäntöönpanokelpoinen muutoksenhausta

huolimatta, ellei ylempi oikeusaste eli tässä tapauksessa Korkein oikeus määrää täytäntöönpanoa keskeytettäväksi. Ehdotuksen mukaan muutoksenhakuoikeus palauttamista koskevaan asiaan tulee käsittelyn nopeuttamiseksi rajoittaa yhteen oikeusasteeseen.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeutta koskevaa lakia on 1.5.2016 voimaan tulleella lailla (662/2015) muutettu siten, että muutoksenhakuun Helsingin hovioikeudesta Korkeimpaan oikeuteen lapsen palauttamista koskevassa asiassa vaaditaan muutoksenhakulupa. Valituslupasäätelyä ei ole pidetty ongelmallisena oikeusturvan kannalta, koska muutoksenhakuun on valituslupajärjestelmän piiriin kuuluvissakin asioissa katsottu sisältyvän kaksi oikeusastetta. Valituslupaperusteisiin sisältyvä ” muu painava peruste ” mahdollistaa alemman oikeusasteen päätöksen oikeellisuuden tutkimisen. Kansallista lainmuutosta on perusteltu menettelyn nopeutumisella sekä kustannusten säästöllä, jotka molemmat on asetettu myös asetuksen muutosehdotuksen tavoitteiksi. Tilastojen mukaan lapsen palauttamista koskevan asian käsittely Korkeimmassa oikeudessa on kestänyt keskimäärin kolme kuukautta, joten valituslupajärjestelmään siirtyminen on siten omiaan lyhentämään käsittelyn kokonaisaikaa asetuksen muutosehdotuksen tavoitteiden mukaisesti. Kansainvälisessä vertailussa kansalliset menettelyt täyttävät kuitenkin kiireellisyysvaatimukset hyvin.

Lapsen sijoittaminen toiseen jäsenvaltioon

Lapsen palauttamista koskevissa asioissa tulee esiin tapauksia, joissa lastensuojelullisten näkökohtien perusteella lapsen sijoittaminen toiseen jäsenvaltioon on välttämätöntä. Ehdotuksen mukainen selvennys merkitsee asetuksen lähentymistä Haagin vuoden 1996 lastensuojelusopimuksen vastaaviin säännöksiin. Oikeusvarmuuden lisäämistä rajan ylittävissä sijoituksissa on lapsen edun näkökulmasta pidettävä kannatettavana. Suomen Asianajajaliito pitää perusteltuna muutosehdotuksen esitystä siitä, että sijoittaminen vaatii aina vastaanottavan jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen nimenomaisen hyväksynnän, jolloin esim. kuulemiseen vastaamatta jättäminen voidaan aina tulkita pyynnön hylkäämiseksi.

Lapsen kuuleminen

Lapsen kuuleminen häntä koskevissa asioissa on kansallisessa lainsäädännössä jo yleisesti tunnustettu periaate. Lapsen kuuleminen ja lapsen mielipiteen huomioon ottaminen lapsen palauttamista koskevassa toteutuu kansallisessa lainsäädännössä muutosehdotuksessa esitetyllä tavalla 1.5.2016 voimaan tulleessa laissa (662/2015). Kuuleminen toteutetaan useimmiten sosiaalitoimen välityksin eikä suoraan tuomioistuimen toimesta. Lapsen kuulemisen periaatetta ja lapsen mielipiteen huomioimista on aiheellista korostaa ehdotuksessa esitetyin tavoin velvoittamalla päätöksen tekevä viranomainen ottamaan lapsen mielipide ja sen merkitys nimenomaisesti huomioon ratkaisun perusteissa.

Eksekvatuurista luopuminen

Eksekvatuurista on Bryssel IIa – asetuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa kansallisen lainsäädännön mukaan luovuttu, joten ehdotus ei tältä osin aiheuta muutostarvetta. Tuomioistuinkäsittely menettelyllisten takeiden osalta on keskitetty 1.5.2016 voimaantulleella lailla (662/2015) Helsingin käräjäoikeuteen. Lainmuutoksista ja muutosten edellyttämistä toimenpidevelvoitteista on riittävästi tiedotettava ja koulutusta järjestettävä sekä oikeuslaitoksen että asianajajakunnan jäsenistölle.

Täytäntöönpanomenettely

Päätösten täytäntöönpanon tehostaminen on etenkin lasten palauttamista koskevissa asioissa perusteltua. Asian luonteen vuoksi ja lapsen edun nimissä täytäntöönpanoa pyritään toteuttamaan sovinnollisesti vapaaehtoisteitse, mikä voi johtaa menettelyn pitkittymiseen. Selkeän aikarajan asettaminen täytäntöönpanomenettelylle on omiaan ohjaamaan ja yhtenäistämään viranomaiskäytäntöjä asetuksen kiireellisyystavoitteiden mukaisiksi.

Kieltäytymisperusteet lapsen palauttamista koskevassa asiassa on kansallisessa laissa lueteltu tyhjentävästi ja niitä on kansallisessa lainkäytössä tulkittu ahtaasti. Ehdotus ei aiheuta tässä suhteessa muutostarvetta.

Keskusviranomaisten välinen yhteistyö

Asianajajaliiton näkökulmasta ehdotus on viranomaisyhteistyön osalta merkittävä siltä osin kun siinä asetetaan lapsen palauttamista koskeville asioille kuuden viikon määräaika. Ehdotus on johdonmukainen lapsen palauttamisasioiden käsittelyajoille asetettujen muiden määräaikojen kanssa ja kiireellisyysvaatimuksen kannalta perusteltu.

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää lopuksi huomiota siihen, että oikeusturvan toteuttamiseksi hakijan oikeus oikeusapuun olisi turvattava myös asetuksen soveltamisalaan kuuluvissa ulkoprosessuaalisissa asioissa. Näitä ovat asiat, joilla on liityntä jäsenvaltion toimivaltaiseen viranomaiseen esim. tilanteissa, jossa lapsikaappausasiassa hakemus tehdään Suomesta käsin tai jossa päätös on vahvistettava jäsenmaan tuomioistuimessa.

Helsingissä, 3.10.2016

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Perhe- ja perintöoikeuden asiantuntijaryhmä

Auni Särkkä
Asianajaja
Pasilankatu 8
00240 Helsinki
p. 040 72 060 72
auni.sarkka@pp.inet.fi